

Dr. Varga Norbert - Dr. Pétervári Máté

A magyar igazságszolgáltatás története

A fejlesztés az Igazságügyi Minisztérium a jogászképzés
színvonalának emelését célzó szakmai programja keretében
biztosított támogatással valósult meg (2022)

Jelen tananyag az EFOP-3.4.3-16-2016-00014 számú projekt keretében kifejlesztett Varga
Norbert: A magyar közigazgatás története (2020.; <https://eta.bibl.u-szeged.hu/5037/>) és
Pétervári Máté: A közigazgatási és igazságszolgáltatási szervezet változásai a polgári kortól
napjainkig (2020.; <https://eta.bibl.u-szeged.hu/4255/>) című tananyagok, illetve annak egyes
részeinek felhasználásával készült.

A KURZUS ALAPADATAI

A tárgy jellege	kollokviummal záródó előadás
Tárgyfelelős tanszék	SZTE Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Jogtörténeti Tanszék
Oktatók	Dr. Varga Norbert egyetemi docens Dr. Pétervári Máté adjunktus
Elérhetőség	6721 Szeged, Bocskai u. 10-12. 2. emelet 43. és 66. szoba Tel/Fax: (62) 544-409; (62) 544-385 E-mail: vargan@juris.u-szeged.hu E-mail: petervari.mate@juris.u-szeged.hu
Tantárgyi kreditpontok	4

A TANANYAG ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ JAVASOLT MÓDSZERTAN

1. Olvassa el a tantárgy alapadatait.
2. Ismerje meg a tantárgy követelményrendszerét.
3. Figyelmesen olvassa el az olvasóleckét.

Az olvasólecke feldolgozásához szükséges idő: kb. 35-40 perc

4. A tananyag elsajátításához segítséget nyújt az ajánlott irodalom.
5. Válaszoljon az önellenőrző kérdésekre.
6. Amennyiben további segítségre van szüksége a tananyag megértéséhez, akkor jelezze a tantárgy oktatójának.

A neoabszolutizmus igazságszolgáltatási szervezete

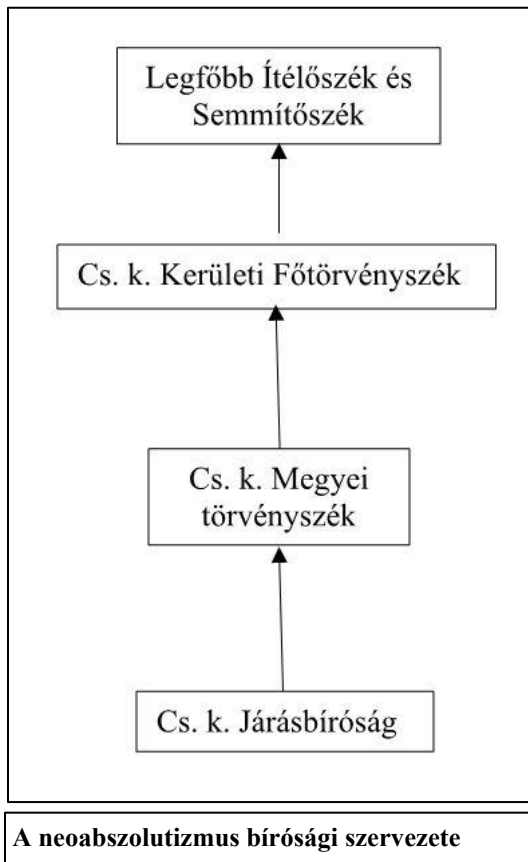
A neoabszolutizmus elnevezés a korszak államformáját meghatározó **nyílt uralkodói abszolutizmusból** (önkényes, korlátok nélküli hatalomgyakorlás) ered. Ez a teljes Habsburg Birodalom működését meghatározta, de a Magyar Királyság területén komoly változást jelentett, hogy ennek jegyében az 1848/49. évi szabadságharc elvesztését követően *a király nem hívta össze a magyar országgyűlést*. Az országgyűlés működésének hiányában törvényalkotásra sem kerülhetett sor, így az *uralkodó császári rendeletekkel* (pátens) *kormányozta* az országot, amelyek tartalmára a magyar rendek csekély befolyást tudtak gyakorolni. A korszak azonban a polgári átalakulást megerősítette, ugyanis Ferenc József a törvény előtti egyenlőséget és a jobbágyfelszabadítást hatályban tartotta és annak hiányzó elemeit szabályozta.

I. Ferenc József fiatalkori arcképe
(Joseph Anton Bauer festménye)

Az 1849. évi olmützi alkotmány kimondta a **közigazgatás és az igazságszolgáltatás** elválasztását, amelyet követően szükségessé vált a bírósági szervezet átalakítása. Erről az 1849. november 16-án kiadott *Ideiglenes bírósági szervezet és rendtartás* címet viselő pátens rendelkezett. A közigazgatáshoz hasonlóan szakítottak a magyar rendi hagyományokkal és egységes bírósági szervezet kialakítására törekedtek.

Elsőfokú bíróságként szervezték meg a **cs. k. járásbíróságokat**, amelyek csekélyebb jelentőségű polgári pereket és kihágási (kis tárgyi súlyú) jellegű büntetőügyeket tárgyaltak. Ez a bírói fórum szakított a Magyar Királyság területén elterjedt társasbíráskodással, ugyanis

egyesbíróként járt el a járásbíró. Általános hatáskörű bíróságként szervezték meg a **cs. k. megyei törvényszékeket**, amelyek így minden olyan magánjogi és büntetőügyet tárgyalhattak, amelyeket nem rendelték más bírósághoz. A cs. k. megyei törvényszékek a cs. k. járásbíróságoktól fellebbezett ügyeket is elbírálhatták, így vegyesfolyamodású bíróságok voltak. A vegyesfolyamodású bíróság jelentése, hogy mind első-, mind másodfokon eljárhat egy bírói fórum. A cs. k. megyei törvényszékek fellebbviteli fóruma pedig a **cs. k. kerületi főtörvényszékek** voltak, amelyekről a Bécsben megszervezett legfőbb bírói fórumhoz, a **cs. k. Legfőbb Ítélszékhez és Semmitőszékhez** fordulhattak fellebbvitellel a felek. A rendi korszakhoz képest tehát jóval

letisztultabb bírósági szervezetet teremtettek, amelyek esetében a bíróság előtti egyenlőség alapelvének megfelelően rendi állástól függetlenül alakult a peres felek illetékes bírói fórumának meghatározása. A magyar bírósági szervezetet így modernizálta a reform, viszont a bécsi központnak alávetette. Az 1851-ben kiadott szilveszteri pátens jelentős változásokat nem hozott a bírósági szervezetben, azonban a korábbi alapelvvel, miszerint a közigazgatást és az igazságszolgáltatást elválasztják egymástól, részben szakított, ugyanis a járási szinten a szolgabírói hivatalokban egyesült az ítélkezési és a közigazgatási tevékenység, azonban a cs. k. járásbíróság elnevezés megmaradt. Az igazságszolgáltatás egységesítését emellett elősegítette az Osztrák Polgári Törvénykönyv (OPTK) bevezetése Magyarországon 1853-ban, valamint az osztrák büntetőtörvénykönyv, polgári perrendtartás és büntető perrendtartás meghonosítása.

A bírósági szervezet átalakításán kívül más változások is bekövetkeztek az igazságszolgáltatás

A neoabszolutizmus időszakában kialakított, öt kerületre osztott államszervezeti beosztás, valamint a leválasztott, különálló koronatarományok (Csorba László: Haza és haladás 1796-1914. Nemzeti ébredés és polgári átalakulás. Budapest, Kossuth, 2021. 88. p.)

terén. A neoabszolutizmus korszakában ugyanis megteremtették az állami vádhatóságot, amely feladatot az **állami ügyészi szervezet** látta el az 1850-ben kibocsátott igazságügyminiszteri rendelet értelmében. Az ügyészségi struktúra irányítása a Bécsben székelő

igazságügyminiszterhez tartozott. A cs. k. kerületi főtörvényszékeken a vádat a

főügyészek képviselhették, a cs. k. megyei törvényszékeken az ügyészek, míg a járásbíróóságokon ügyészhelyettesek.

Az **ügyvédség** vonatkozásában is új szabályozás született 1852-ben, amelynek értelmében az igazságügyminiszter kapott jogosultságot az egyes bírósági székhelyekre ügyvédek kinevezésére. Ennek következtében jelentősen csökkent az ügyvédek száma. Másik jelentős változás volt, hogy az új polgári és büntető törvénykönyvekből vizsgát kellett tenniük az ügyvédeknek, amellyel az új jogszabályok alkalmazását kívánták elősegíteni. A **közjegyzőség** szabályozása is erre a korszakra tehető, mivel az 1855-ben bevezetett közjegyzői rendtartást 1858-ban Ferenc József Magyarországon is hatályba léptette. A közjegyzőség közhiteles okiratok kiállítására létrehozott testület volt, akiknek a kinevezésére szintén az igazságügyminiszter volt jogosult. Emellett 1855-ben ekkor vezették be a telekkönyvi rendtartást. A **telekkönyv** olyan közhiteles nyilvántartás volt, amely az ingatlanokkal kapcsolatos információkat tartalmazott. Három részből állt: birtoklap, tulajdoni lap és teherlap.

A neoabszolutizmus lezárása – az októberi diploma

A neoabszolutizmus a fentiekben bemutatottaknak megfelelően jelentősen modernizálta a magyar közigazgatási és igazságszolgáltatási szervezetet, azonban a *magyar hagyományok figyelmen kívül hagyása* jelentős társadalmi ellenállást váltott ki. A császár végül az 1860-ban kibocsátott októberi diplomában így *helyreállította az 1847. évi felépítésének megfelelően a*

magyar közigazgatási és igazságszolgáltatási szervezetet, valamint ismételten a magyar országgyűlés összehívása mellett döntött.

Az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok

Az osztrák császár felhívására 1861-ben gróf Apponyi György országbíró vezetésével alapvetően jogászokból álló Országbírói Értekezletet hívtak össze. Az Értekezlet feladata az volt, hogy megvizsgálja, a császári pátensekkel bevezetett szabályok alapján milyen intézkedések maradtak hatályban az 1848. évi törvényekből és mi a rendi korszakból. A munkálatok elvégzését követően adták ki az Ideiglenes Törvénykezési Szabályokat. Az ITSZ tartalmazott magánjogi, büntető anyagi jogi és eljárásjogi, váltó- csőd- és kereskedelmi jogi, úrbéri és bányáügyi rendelkezéseket, továbbá az ügyvédség, a közjegyzőség és telekkönyv szabályozását, valamint az igazságszolgáltatási szervezet leírását is megtalálhatjuk a gyűjteményben. A szabályozást a Képviselőház és a Főrendi Tábla is ideiglenes jelleggel használhatónak nyilvánította, de az országgyűlés váratlan feloszlata miatt nem emelkedett törvényerőre. A Kúria azonban kijelentette, hogy míg a törvényhozás másképp nem rendelkezik, addig „zsinórmértékül” használható. Ez azt jelentette, hogy az ITSZ a bírói gyakorlat által, azaz szokásjogi alapon a magyar jog része lett.

Forrás:

[https://hu.wikipedia.org/wiki/Apponyi_Gy%C3%B6rgy_\(f%C5%91kancell%C3%A1r\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Apponyi_Gy%C3%B6rgy_(f%C5%91kancell%C3%A1r))

Ideiglenes Törvénykezési Szabályok (részlet):

A telekkönyvekről 145. § „A jog és vagyon biztonsága s ezen alapuló közhitel a telekkönyvi rendszerrel szoros egybefüggésben levén, ez okból s egy magyarországi hitelbank mielőbbi életbeléptetése végett az 1855 december 15-én a telekkönyvek tárgyában kiadott és eddig gyakorlatban volt rendelet, az erre vonatkozó későbbi pótló határozatokkal együtt az országgyűlés végleges intézkedéseig, hatályában fennmarad, mindazonáltal a következő kiegészítésekkel.

146. § A telekkönyvek rendes bírósága: megyékben a megyei állandó törvényszék, szabad kir. városokban pedig a városi tanács s illetőleg törvényszék. A jáász-, kun- és hajdukerületekben a telekkönyvi hatóságot a községi tanácsok veszik át.

Az ügyvédek ideiglenes szabályozása 1. § Mind azok, kik 1849. év előtt ügyvédi oklevelet nyertek, ha az ügyködéstől bírói ítélet által meg nem fosztattak: az ügyvédség gyakorlatában ezentúl nem gátoltathatnak.

2. § Ügyvédek, kik ügyvédi jogosultságukat a legközelebb lefolyt 11 év alatt nyerték, miután a királyi tábla hatósága ismét az egész országra kiterjed: oklevelöket a királyi tábla által megújíttatni, és ha a hazai törvényekből kellőleg megvizsgálva nem volnának, ezekből pótló vizsgálatot tenni tartoznak.

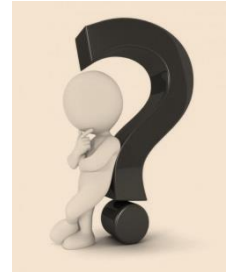
3. § Azok, kik ugyanezen időszak alatt ügyvédi vizsgálatot tettek ugyan, de ügyvédi jogosultságot nem nyertek, ha az utóbbit elnyerni kívánják: az ügyvédi oklevél kiadásáért a királyi táblához folyamodni, és előtte szükség esetén a 2-ik pontban említett pótvizsgálatot letenni köteleztetnek.

4. § Azon végzett jogászokra nézve, kik az elméleti jogtudományi vizsgálatokat letévén, jelenleg legalább már két évi ügyvédi, vagy törvénykezési gyakorlatban állanak, - valamint azon jogászokat illetőleg is, kik a jogtanfolyamot elvégezték, és vizsgálatot nem tettek ugyan, de több évi ügyvédi vagy törvénykezési gyakorlat által a jogbani jártasságukat igazolhatják: a királyi tábla fogja esetről-esetre meghatározni, valjon az ügyvédi vizsgálatához közvetlenül bocsáttathatnak-e? avagy mily föltételeket kellend még pótlólag teljesíteniök?

8. § A hiteles helyek iránt a hazai törvények intézkedvén, és ezek, ugy a visszaállított törvényhatóságok által levén a magyar törvények értelmében a közjegyzők fennmaradó teendői végezendők: a közjegyzői hivatal ezennel megszüntetik.”

ÖNELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

1. Hogyan épült fel a neoabszolútizmus bírósági szervezete Magyarországon?
2. Hány fokú bírósági szervezetet építettek ki a korszakban?
3. Mely bírói fórum állt a bírósági hierarchia csúcsán?
4. Mely szinten nem valósulhatott meg a közigazgatás és az igazságszolgáltatás elválasztása?
5. Melyek voltak a legfontosabb rendelkezései az Októberi Diplomának?
6. Miért kellett elfogadni az ITSZ-t?
7. Ki hívta össze az Országbírói Értekezletet? Kik vettek részt rajta?
8. Mi a telekkönyvi rendszer lényege és mikor vezették be?
9. Milyen feladatot láttak el az államügyészek?
10. Miképpen igazodtak az államügyészek a bírósági szervezethez?

FELHASZNÁLT IRODALOM

Mezey Barna: Magyar alkotmánytörténet. Budapest, Osiris, 2003. 428-429. pp.
<https://www.szaktars.hu/osiris/view/mezey-barna-szerk-magyar-alkotmanytoritenet-osiris-tankonyvek-2003/>

Varga Norbert: Neoabszolútizmus államszervezete (1849-1867). In: A magyar közigazgatás története (online oktatási csomag), 2020.

<https://eta.bibl.u-szeged.hu/4938/>

Pétevári Máté: A neoabszolútizmus végrehajtási és igazságszolgáltatási szervezete Magyarországon. In: A közigazgatási és igazságszolgáltatási szervezet változásai a polgári kortól napjainkig (online oktatási csomag), 2020.

<https://eta.bibl.u-szeged.hu/4255/>

AJÁNLOTT IRODALOM

DEÁK Ágnes: Polgári átalakulás és neoabszolútizmus 1849-1867. Budapest, Kossuth Kiadó, 2009. 35-45. pp.

<http://cni.hu/tantargyioldalak/tortenelem/archivum/mo/3.pdf>

PAPP László: A rendes bírósági szervezet változásai Magyarországon 1849-1861 között. Acta Universitatis Szegediensis. Forum. Acta Juridica et Politica. IV. évf. 1. sz. (2014) 157-168. pp.
http://acta.bibl.u-szeged.hu/36346/1/juridpol_forum_004_001_157-168.pdf